



**МЦПД**

Міжнародний  
Центр  
Перспективних  
Досліджень

01001, Україна, м. Київ, вул. Бориса Грінченка, 4, офіс 3.  
Тел. (044) 279-88-23 | [office@icps.kiev.ua](mailto:office@icps.kiev.ua) | [www.icps.com.ua](http://www.icps.com.ua)

# Зовнішньополітичні акценти

**17 вересня 2014 року**  
**Випуск 4**

# Зміст

## **Зовнішньополітичні стратегії та рішення . . . . . 1**

- Російсько-українсько-ЄСівський дипломатичний фронт . . . . . 1
- Обама мобілізує світ, щоб ізолювати Росію . . . . . 2
- 11 саміт YES — пошук нових змістів . . . . . 2
- Європейська інтеграція. Ратифікація Угоди про асоціацію з ЄС . . . . . 3

## **Енергетична дипломатія . . . . . 5**

- Енергетичний комплекс Росії є її слабким місцем з точки зору реалізації імперських амбіцій . . . . . 5

## **Економічна дипломатія . . . . . 7**

- Україна покращила позиції в світовому рейтингу конкурентоспроможності . . . . 7

# Зовнішньополітичні стратегії та рішення

## Російсько-українсько-ЄСівський дипломатичний фронт



**М**ало хто вже згадає, що перша тристороння міністерська зустріч у форматі Україна — Росія — ЄС щодо імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відбулася у Брюсселі ще 11 липня 2014 року. Під час неї було ухвалено рішення про започаткування механізму консультацій з основним акцентом на питаннях технічних регламентів, стандартизації, митного адміністрування, процедур оцінки відповідності, санітарних і фітосанітарних заходів тощо, пов'язаних з імплементацією Угоди про асоціацію. Російська сторона мала до 20 листопада надати перелік своїх «стурбованостей», а експерти зобов'язувалися підготувати попередній звіт до 1 вересня ц. р. Крім того, було вирішено провести другу міністерську зустріч 12 вересня ц. р.

Як і було заплановано, у Брюсселі відбулася тристороння міністерська зустріч у форматі Україна — ЄС — РФ, в якій взяли участь Міністр закордонних справ України Павло Клімкін, Комі-

**Росія мала до 20 листопада надати перелік своїх «стурбованостей»**

сар ЄС з питань торгівлі Карел де Гухт та Міністр економічного розвитку РФ Олексій Улюкаєв. Проте її результати стали повною несподіванкою як для експертів, так і для українського суспільства. Згідно з оприлюдненою Спільною міністерською заявою щодо імплементації Угоди про асоціацію Європейська Комісія запропонувала Україні «додаткову гнучкість», яка полягатиме у «відкладенні тимчасового застосування поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі до 31 грудня 2015 року, одночасно з продовженням на цей період автономних торговельних преференцій ЄС на користь України».

Можна по-різному оцінювати таку дивну дипломатичну формулу, проте цілком очевидним є одне: Росія змогла знайти достатньо переконливі аргументи для окремих держав-членів ЄС, які були змушені змінити свою позицію щодо запровадження зони вільної торгівлі з Україною з 1 листопада 2014 року, як це неодноразово анонсувалося раніше. Офіційному Києву

**Росія змусила змінити позицію окремих держав-членів ЄС щодо запровадження ЗВТ з Україною**

ж у цій ситуації не залишалося нічого іншого, окрім того, як погодитися на узгоджену, ймовірно заздалегідь без його участі, позицію партнерів по переговорах.

Підтвердженням припущення, що сценарій відтермінування, як мінімум до 1 січня 2016 року, створення зони вільної торгівлі було придумано без участі України, стали телефонні переговори Володимира Путіна з Президентом Єврокомісії Хосе Мануелем Баррозу та канцлером ФРН Ангелою Меркель 15 вересня ц. р. Водночас, оприлюднення інформації про наміри Росії «юридично закріпити» домовленості, досягнуті у Брюсселі, свідчить про те, що Росія намагається закріпити свою перемогу та перестрахуватися на випадок зміни політичних розкладів у Парламенті та Уряді України після виборів.

Незважаючи на економічні плюси та мінуси від Брюссельського рішення, які ще слід прискіпливо дослідити, стає все більш очевидним, що тенденція до розмиття суверенітету України та нарощування втручання Росії у внутрішні справи вже не лише України, а й 28 держав-членів ЄС, набирає загрозливих масштабів. Адже по суті блокування Росією набуття чинності 80% Угоди про асоціацію, укладеної між 29 європейськими країнами (Україна та 28 держав-членів ЄС), є нічим іншим, як порушенням одного з основоположних принципів міжнародного публічного права стосовно правоздатності суверенних держав укладати міжнародні договори.

**Тенденція втручання Росії у внутрішні справи 28 країн ЄС набирає загрозливих масштабів**

## Обама мобілізує світ, щоб ізолювати Росію

«США, держави-члени НАТО та їхні партнери готові мобілізувати всі сили для ізоляції Росії і підтримки незалежності і свободи України», — заявив Барак Обама у Балтіморі 13 вересня ц. р. При цьому він підкреслив, що Вашингтон «не лише збирається слідкувати за тим, що відбувається, а й продовжуватиме вживати заходів. І не тому, що перед Україною постали загрози її національній безпеці, а тому, що Сполучені Штати мають намір відстоювати основоположні міжнародні принципи та норми».

Аналізуючи позицію США щодо кризи в Україні з часу її виникнення, можна дійти висновку, що це чи не найсміливіша заява Обама. Сим-

волічно, що вона пролунала всього за декілька днів до відкриття 69-ї сесії Генеральної асамблеї ООН та візиту Президента Порошенка до США. Протягом найближчих 7 — 8 днів, під час яких плануються зустрічі Президента Порошенка з Президентом та іншими високопосадовцями США, а також його виступи в Конгресі та на сесії Генасамблеї ООН, стане очевидним, на які практичні кроку з боку США та міжнародної спільноти може розраховувати Україна. При цьому отримання статусу союзника США вже найближчим часом є одним з пріоритетних завдань.

**Одним з пріоритетних завдань України є отримання статусу союзника США**

## 11 саміт YES — пошук нових змістів

Уже далекому 2004 році, напередодні Помаранчевої революції, в Ялті, в історичному Лівадійському палаці, стартувала ініціатива Віктора Пінчука, спрямована на підготовку Ялтинської Європейської Стратегії, — документу, який передбачав вступ України до ЄС у 2020 році. Від абревіатури перших слів англійською мовою — Yalta European Strategy — ця ініціатива отримали свій, вже добре відомий

за межами нашої країни, бренд щорічної зустрічі за участі глав держав та урядів України, ЄС та інших країн світу.

Цього року вперше, зі зрозумілих причин, така зустріч відбулася не в Ялті, а в Києві. Незважаючи на те, що в ній взяло участь найбільше діючих керівників не лише України, а й Європейського Союзу,

**Ідея YES зазнала цілковитої поразки**

можна сміливо стверджувати, що сама ідея зазнала цілковитої поразки. Якщо 10 років тому принаймні у оптимістів були надії на значні успіхи України в просуванні до ЄС протягом найближчих 15 років, то наразі йдеться про виживання України як незалежної суверенної держави, а не про якісь, хоча б орієнтовні плани подальшої інтеграції до Євросоюзу.

Сам порядок денний триденного саміту був насичений, як і завжди, актуальними питаннями сьогодення: геополітика, світова економіка, війна і мир, новітні технології, енергетика, глобальна безпека, Угода про асоціацію, децентралізація тощо. Проте бракувало відчуття, що цей захід концентрується на розв'язанні найактуальнішої проблеми України — пошуку формули припинення війни, яку розв'язала Росія. Як мінімум, організатори могли б передбачити прове-

дення широкого круглого столу в рамках саміту за участі авторитетних представників Донбасу. Участь губернатора Тарути можна розглядати радше як спробу поставити галочку навпроти цієї теми, а не намагатися вирішити її по суті.

Незважаючи на в цілому позитивні відгуки учасників саміту про рівень його організації та якість дискусій, слід припустити, що доля наступного такого заходу залежить від того, чи зможуть його організатори знайти заміник ідеї, яка, хай через велику кількість об'єктивних причин та зовнішніх чинників, провалилася. Мистецький Арсенал програє Лівадійському палацу як символ. Разом з тим, нова дієва Стратегія європейської інтеграції Україні потрібна як повітря.

Україна потребує нової Стратегії європейської інтеграції

# Європейська інтеграція. Ратифікація Угоди про асоціацію з ЄС

**16** вересня нарешті було ратифіковано Угоду про асоціацію з ЄС. Єдність народних депутатів України вражає: 355 «за», причому синхронно з Європарламентом. На перший погляд можна видихнути, адже довготривалий серіал навколо передачі ратифікаційного пакету до Верховної Ради України завершився щасливим кінцем.

Проте без двох ложок дьогтю все таки не обійшлося. По-перше, — неочікувано багато голосів європарламентарів було «проти», — аж 127 при 35 тих, хто утримався, та 535 «за». А по-друге, — через неочікуване і явно колабораціоністське рішення, ухвалене в Брюсселі 12 вересня через шантаж Кремля, відтермінувати дату початку створення зони вільної торгівлі аж до 1 січня 2016 року, саме дійство ратифікації набуло присмаку декоративності.

Водночас, оптимізму додає ухвалення 289 голосами народних депутатів Постанови ВРУ «Про Заяву Верховної Ради України «Про європейський вибір України». Згідно з нею,

Неочікувано багато європарламентарів проголосувало проти ратифікації УА з Україною

проголошено, що «ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Україна як європейська держава, яка поділяє спільні цінності демократії та верховенства права, підкреслює свій суверенний вибір на користь майбутнього членства в Європейському Союзі відповідно до статті 49 Договору про Європейський Союз».

Враховуючи це, залишається сподіватися, що незважаючи на відтермінування в часі створення зони вільної торгівлі, новий Парламент та Уряд України здійснюватимуть системні реформи в Україні, які будуть повною мірою враховувати саме Угоду про асоціацію.

10 вересня новообраний Президент ЄК Жан-Код Юнкер оголосив про розподіл повноважень між членами його «кабінету». Несподіванкою для всіх стало призначення наступником «друга всіх президентів і прем'єрів України» чеського дипломата Фюле австрійця Йоганеса Гана на посаду єврокомісара з питань політики сусідства та розширення. Сам факт збереження

Збереження посади єврокомісара з питань розширення є позитивним для України

цієї посади у складі ЄК є цілком позитивним для України, адже її відсутність взагалі, як прогнозувалося окремими аналітиками, означала б значне зниження уваги ЄС до України. Водночас, призначення представника країни, яка традиційно займає найбільш консервативну позицію щодо України, оптимізму не всиляє. Сподівання на те, що представник Східної Європи збереже цей мандат, означають, що ЄК буде намагатися дещо дистанціюватися від українських справ, намагаючись у першу чергу вирішувати внутрішньо-європейські справи, яких накопичилося вдосталь. У своїй нещодавній промові пан Юнкер наголосив на тому, що ЄС по суті вже має 29 держав-членів 29 млн. безробітних, якими треба опікуватися. Енергетика, цифрова економіка, зміна клімату, поглиблення Економічного та Монітарного союзів — це ті пріоритети, якими в першу чергу керуватиметься нова Єврокомісія. Водночас жодного слова про агресію Росії чи необхідність

**ЄК буде намагатися дещо дистанціюватися від українських справ**

підтримки України не прозвучало. Як уявляється, наразі Україна має лише одного щирого друга в ЄС — Президента Європейської Ради Дональда Туска. Залишається лише дочекатися його вступу на посаду та перших офіційних заяв і рішень.

12 вересня Європейський Союз, хоча й з надзвичайними потугами, все таки ввів додаткові санкції проти Росії. Вони стосуються трьох секторів: фінансового, енергетичного та оборонного. Згідно з ними російські компанії обмежуються в доступі до фінансового ринку ЄС, громадянам та юридичним особам ЄС заборонено надавати кредити п'ятьом найбільшим державним банкам РФ, поставляти бурильне устаткування, надавати технології подвійного призначення тощо. Крім того, список осіб, яким заборонено в'їзд на територію держав-членів ЄС, поповнився ще 24-ма прізвищами наближених до Володимира Путіна чиновників та олігархів, а також новопризначених керівників так званих ДНР/ЛНР та Криму. Таким чином, на даний момент в'їзд до ЄС заборонено 119 особам, а також заморожено активи 23 компаній.

# Енергетична дипломатія

## Енергетичний комплекс Росії є її слабким місцем з точки зору реалізації імперських амбіцій



За повідомленням американського аналітичного порталу «Stratfor Global Intellingses» від 08 вересня флагман російського нафтового бізнесу державна компанія «Роснафта» через дію американських та європейських санкцій відчуває суттєві складнощі із фінансовою ліквідністю. За даними порталу, «Роснафта» має загальну заборгованість у 40 млрд. дол. перед зарубіжними позичальниками, з яких 26,2 млрд. дол. повинна повернути до кінця 2015 року. Водночас із цих 26,2 млрд. дол. компанія повинна погасити 21,2 млрд. дол. протягом наступних семи місяців. Важливо підкреслити, що основними позичальниками російського нафтового гіганту є американські, європейські та японські фірми, котрі вже анонсують «Роснафті» відмову у відстрочці погашення фінансових зобов'язань. У результаті керівництво компанії звернулося до китайських партнерів з пропозицією передоплати за контрактом про розробку Ванкурського нафтогазового родовища (China National Petroleum Corporation Ltd.). Згідно із попередніми російсько-китайськими домовленостями «Роснафта»

повинна до кінця 2018 року отримати близько 63 млрд. дол. від Китаю. Проте китайська корпорація не пристала на пропозиції російських колег. У кінцевому знаменнику «Роснафта», потрапивши в епіцентр європейських та американських санкцій, опинилася на межі фінансового колапсу. За таких обставин, російський уряд був змушений надати цільову фінансову допомогу «Роснафті». Прем'єр-міністр Дмитрій Медведєв заявив про виділення з Резервного фонду РФ 40,6 млрд. дол. для підтримки державного гіганту. Таким чином, російський уряд, фактично, розділив відповідальність із керівництвом компанії «Роснафта» щодо посилення фінансового захисту нафтогазового гіганту.

Ще одним важливим аргументом на користь свідчення про можливі фінансові ризики, котрі прагне попередити Москва, є контракт із Тегераном на поставку зерна в обмін на нафту. Отже, 10 вересня 2014 р. Москва заявила про готовність поставляти до Тегерану зерно на суму в 500 млн. дол. в обмін на нафту. У експертного середовища виникає слушне питання:

навіщо Росії, котра має величезні поклади нафти і є найбільшим світовим експортером «чорного золоту», купувати цей продукт у інших держав? Відповідь очевидна: Росія прагне через бартерну угоду викупити надлишок вуглеводнів з ринку, що дозволить уповільнити падіння цін на світовому ринку нафти. Як відомо, федеральний бюджет Росії на 2/3 складається з енергоприбутків. Водночас ціна на газ для європейських партнерів обраховується за певною формулою, де ключовим компонентом є ціна нафти.

Отже, стабільність світових цін на енергоресурси належить до категорії життєво важливих національних інтересів РФ.

Американськими експертами ще на початку 2000-х рр. математично прорахований економічний ефект, отриманий у разі падіння вартості нафти марки Brent до 80 дол. за барель за умови тривалості ситуації упродовж року. За їхніми даними це спричинить неминучу стагнацію та кризовий спад російської економіки. Безумовно, подібна тенденція супроводжуватиметься у подальшому критичним зростанням негативних явищ у всіх сферах соціального і політичного життя країни. Проте стрімке неконтрольоване падіння цін на енергоносії очікувано призведе до розбалансування світової економіки, що разом із дестабілізацією соціально-економічної і політичної ситуації в Росії, яка володіє одним із найбільших ядерних потенціалів, матиме непередбачувані негативні наслідки на глобальному рівні і є вкрай небажаними для Європи. Загалом, різке падіння ціни на нафту також може безпосередньо зашкодити економічним інтересам Сполучених Штатів, рентабельність проєктів яких з видобутку сланцевих нафти і газу втратить економічний сенс.

Нині ситуація на глобальному енергетичному ринку складається не на користь Росії. По-перше, Європа сьогодні перебуває у «гарній енергетичній формі», пригадуючи відключення «Газпромом» постачань блакитного

**Росія викупує надлишок вуглеводнів, щоб уповільнити падіння цін на світовому ринку**

**Неконтрольоване падіння цін на енергоносії призведе до розбалансування світової економіки**

палива до європейських держав у 2009 р., вона упередила можливі ризики взимку 2014/2015 рр. та на 100% заповнила газові сховища. Тому ЄС має всі шанси безболісно «пережити» наступну зиму. По-друге, низка енергозалежних європейських держав розширила базові контракти щодо збільшення поставки вуглеводнів з Норвегією, Великою Британією, Нідерландами тощо. У цьому сенсі для Росії гострим і болючим залишається питання про те, що робити з непроданим «європейським клієнтам» газом; чи має Росія інших грошовитих клієнтів, готових купувати російські вуглеводні по завищеним цінам? Водночас, на глобальному рівні, як ми підкреслювали вище, упродовж останніх 3-х місяців відбувається поступове, але впевнене падіння цін на нафту. Отже, якщо уряд Медведєва розраховував наповнювати федеральний бюджет із розрахунку світових цін на нафту у 110 — 115 дол./барель, то на цьому тижні ціна марки Brent склала близько 96 дол./барель, що може спровокувати дефіцит бюджету РФ на рівні 10 — 12%.

Таким чином, можна дійти висновку, що енергетичний комплекс залишається слабким та уразливим місцем Росії з точки зору реалізації її великодержавницьких, імперських амбіцій. Нафтогазовидобувні технології, обладнання для буріння, фахові консультації, логістичні засоби не є продуктом, що виробляється або генерується власне Росією. Натомість, нафтогазовидобувні та переробні компанії закупають згадані засоби у американських, європейських та японських партнерів. Тому через тиск санкцій та торгових обмежень на енергетичний комплекс Росії абсолютно реально «пригальмувати» деструктивну зовнішню політику Кремля. Проте, на наше переконання, світовій спільноті необхідно прийняти до уваги інтенсифікацію російсько-китайських та російсько-індійських відносин в енергетичній галузі. За висловом Президента Владіміра Путіна Росії достатньо 3 — 4 роки, щоб диверсифікувати енергетичні потоки в азізькому напрямку. У випадку реалізації такого сценарію Європа втратить важелі тиску на російську державу.

**Тиск санкцій на енергетичний комплекс Росії може пригальмувати її деструктивну зовнішню політику**



# Економічна дипломатія

## Україна покращила позиції у світовому рейтингу конкурентоспроможності

Україна покращила своє місце в індексі глобальної конкурентоспроможності в рейтингу Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), піднявшись з 84 місця в минулому році на 76 місце. Рейтинг формували за результатами опитування 14 тисяч керівників компаній у 144 державах. Першу трійку країн у рейтингу очолили Швейцарія, Сінгапур і Сполучені Штати Америки. Замикають рейтинг такі країни, як Ємен, Чад і Гвінея. Серед зазначених у рейтингу країн Росія піднялася з 64 на 53 місце. При цьому колишні республіки СРСР зайняли такі місця: Естонія — 29, Литва — 41 Латвія — 42 Казахстан — 50, Грузія — 69. Молдова — 82, Вірменія — 85, Таджикистан — 91.

Україна піднялася з 84 місця в минулому році на 76 місце

Торік в цьому ж рейтингу Україна посідала 84 місце з 148 країн. Тоді наголошувалося, що країна опустилася на 11 позицій у рейтингу через бюрократизм і відсутність прозорості інституціональної структури країни.

Індекс по своїй суті є синтетичним та інтегрує 12 секторальних індексів. Найкращі позиції України зафіксовано в таких секторальних індексах: розмір ринку (38-е місце), вища освіта (40), здоров'я та початкова освіта (43), інфраструктура (68). Найгірші позиції зафіксовано в таких секторах: якість інституційної структури (130-е місце), розвиток фінансового ринку (107), макроекономічне середовище (105), умови ведення бізнесу (99),

Згідно рейтингу найбільш несприятливими факторами для ведення бізнесу виділено такі (по мірі спадання значення): корупція, політична нестабільність, доступ до фінансування, часта зміна урядів, забюрократизованість владних структур, інфляція, податкові ставки, адміністрування податків та ін.

Рейтинг складався на основі статистики за 2013 рік і опитувань підприємців на початку 2014 року, до анексії в Криму та початку агресії Росії в Україні, розгортання військових дій на Сході країни. Відповідно, зазначені чинники не були враховані та не вплинули на погіршення позиції України. Очевидно, ці фактори можуть залишитись ключовими при складанні рейтингу наступного року. У дослідженні, зокрема, відзначається, що напружена геополітична ситуація, у тому числі і через події в Україні, може в перспективі вплинути на всю глобальну економіку. У свою чергу покращення позицій України порівняно із минулим роком пов'язане з позитивними очікуваннями представників бізнес-спільноти на початку року стосовно майбутньої ефективності ринків та кращої роботи ринкових інституцій, що асоціювалися із перемогою Майдану та формуванням нового уряду на чолі з А. Яценюком.

Суттєве покращення позицій у рейтингу в майбутньому і відповідно створення надійного підґрунтя для стабільного економічного розвитку неможливе без проведення глибоких реформ. Мова йде про суттєве покращення загальної інституційної структури, заходи по зменшенню рівня домінування великих підприємств на внутрішньому ринку, підвищення загального рівня конкуренції на ринках, а відтак їх ефективності. Проведення реформ, посилення фінансових ринків дозволить стабілізувати економіку та краще використовувати конкурентні переваги України, зокрема високий рівень освіченості населення та загальний розмір ринку, який в європейському контексті є крупним.

Покращення позицій України у рейтингу неможливе без проведення глибоких реформ

Метою публікації є оцінка основних зовнішньополітичних кроків України, аналіз представлення України у контексті глобальних процесів у регіоні та світі, а також огляд основних світових подій, що можуть мати вплив на подальший розвиток України та країн регіону. Особливу увагу приділяється оцінці процесу європейської інтеграції України, зокрема питанням імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

*@2014 Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД)*

*У разі цитування обов'язкове посилання на МЦПД*

**Автор ідеї:** Василь Філіпчук

**Відповідальний за проект:** Вадим Трюхан

**Колектив експертів МЦПД:** Вадим Трюхан, Володимир Притула, Ірина Івашко, Олена Захарова, Наталя Слободян, Василь Поворозник

Експерти Центру відкриті до спілкування з медіа. Для отримання фахових коментарів просимо звертатися до Директора з комунікацій МЦПД Світлани Судак:

[ssudak@icps.kiev.ua](mailto:ssudak@icps.kiev.ua)